

Lejren ved Ris.

Stednavn og stadsregnskab.

Af Niels Black Hansen.

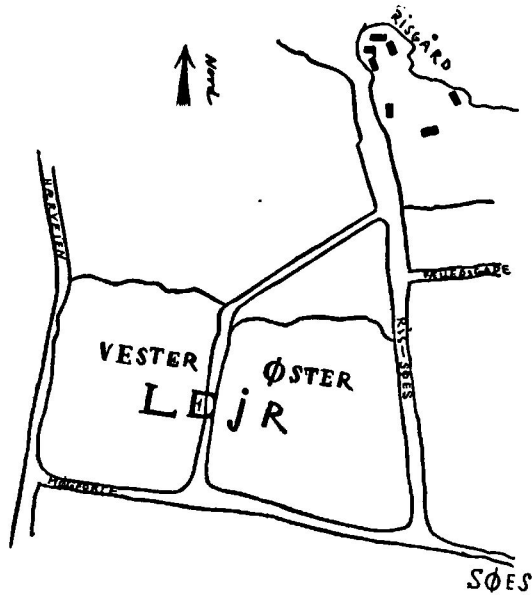
På et kort over jordtilligendet til Risgård af 1770 (Landsark.) forekommer det mærkelige marknavn „L a g e r“, Oster Lager og Wester Lager. De to marker er delt ved en vej, der fører tværs over den nordfor liggende mark mod Risgård. Markerne „Lager“ strækker sig fra den nuværende Møgforte (syd) til en linje noget syd for Fællesgade i Ris (nord) og fra vejen Ris—Søes (øst) til H æ r v e j e n (vest).

Sønderj. Stedn. har stednavnet først som Lager (IV, 260), hvilket senere er rettet til Lejr under henvisning til dokument af 1761 (I, 196). Formen „Leyer“, som her forekommer, findes oftere i akterne vedrørende Risgård, og der kan, som vi vil se, næppe være tvivl om, at tydningen er militærlejr.

På Mejers kort af 1641 findes der ikke antydning af navnet, hos Danckwerth heller ikke. De senere løkker Øster og Wester Lejr hører iøvrigt indtil 1660erne under Søes. Det var først, da amtmanden i Åbenrå, oberst Hinrich v. Brockdorff, fik øje på Ris og i løbet af ganske få år med den tidligere herredsfogedgård som kærne fik oprettet Risgård, at sydgrænsen for Ris blev forrykket mod syd, og da ikke blot til Møgforte, men til midten af Søes by.

At „Lager“, „Leyer“ faktisk er det danske ord lejr, og at der lidt før Risgård-perioden og antagelig også senere har været en militærlejr ved Ris, fremgår ret tydeligt af en bevaret regnskabsbog fra Åbenrå byarkiv for årene 1653—1666 (Landsark.)

Blandt byens udgifter for 1660 er der således forskellige poster, der peger mod en sådan lejr, der vel nærmest har været en gennemgangslejr. Der opføres løn til bude, som i byens ærinde eller for en højere officer er blevet sendt til Ris. Nis Jensen får 5 sk. „dass er in der Nacht wegen Obristlieutnandt

Skitse efter kortet af 1770.

Möller zu Rieß mit Briefe gelaufen“. Eller der er betalt for kørsel fra Åbenrå til Ris eller fra Ris til Flensborg eller andetsteds hen, som engang til Genner. Johan Hordtsen, Peter Lunderup og Marten Oufen får for at have kørt 3 vogne med kommisshavre af Peter Andersens „zum Königl. Artollerie zu Rieß hin auff“ foruden de ordinære 12 sk. til hver yderligere 8 sk. daglig, fordi de har måttet vente 3 dage i Ris. Juer Mattisen og Juer af Løgum har mange gode sager med, havre, hvedebrød, øl, lys, skinke, eddike, peber og sidst, men ikke mindst brænde-

vin. Vi nikker i forbigående genkendende til leverandørerne i Åbenrå. Der er Karsten Haggesen, Bartell og Hans Becker, Peter Duborg og Hans Taysen. „Einen Bempell“ (bimpel = en lille tønde, ordet levende i sønderjydsk endnu for et par årtier siden) til brændevinen får Peter Höck 12 sk. for. Sådan går det videre med „allehandt proviant sacken zu Rieß geführet“ osv. En enkelt gang står der også „Riß u. Söß“.

Amtmand v. Brockdorff kan ikke have været modtageren i Ris. Han slog sig først ned der et år senere, og desuden var han (gottorpsk) kavalleri- og ikke (kongelig) artillerioberst. B e l i g g e n h e d e n v e d H æ r v e j e n kunde ikke være mere passende. Hvis flademålet af Vester- og Østerlejr på kortet af 1770 svarer til militærlejrens størrelse, har denne vel været på godt en snes tønder land. Hvor længe lejren har været i brug, vides ikke, men dog længe nok til, at den blev navngivende. Stednavnet, som skylder den sin oprindelse, forsvandt med v. Brockdorffs gård, det senere kammergods.

Ris har i den omhandlede tid oplevet megen færdsel, og kroen i Ris har sikkert set mange gæster. At denne skulde være identisk med Røde Kro, som Hugo Matthiessen („Hærvejen“, s. 133) mener, er en misforståelse. Hytten ved Røde Å, den spæde begyndelse til kroen der, eksisterede endnu ikke på det tidspunkt, „Hærvejen“ beretter om. Derimod er der intet i vejen for, at Røde Kro på lejrens tid kan have aflastet kroen i Ris. 1657 forekommer Roten Krug i regnskabsbogen,¹⁾ og den havde da bestået i en lille halv snes år.

Det kan nævnes, at ifølge samme regnskabshog i Åbenrå byarkiv har byen nogle år før, i august 1657, sendt 26 tønder

¹⁾ Det var rådmændene Peter Andersen og Hans Becker, der på byens vegne i foråret 1657 tog „nacher d. Roten Krug“ for at møde Kay von Ahlefeldt (den kongelige generalkrigskommisær). For fortæring fik de af byens kasse udbetalt 1 rdl. 5 sk. En ren hytte har Røde Kro da formentlig ikke været mere.

Ang. Røde Kro se Hejmdal 13. og 15. 8. 1949.

øl til svenske lejre ved Bolderslev og Bevtoft (her står udtrykkeligt „im Lager bej Bolderschleben una Bevtoft“). Disse lejre har dog ikke — som det heller ikke kunde ventes — efterladt sig spor i stednavne.

Lejren ved Ris har iøvrigt åbenbart allerede eksisteret i den torstensonske krig. Af en indberetning fra Svabsted fogderiet for Als og Sund ved fremgaar det²⁾, at stiftsundersåtterne der til kongens og ærkebiskoppens tropper har måttet levere til Ris af hver anden plov 4 tdr. øl, 1 læs hør, 1 td. havre, af hver plov 2 lispund brød, $\frac{1}{2}$ lispund smør og $\frac{1}{2}$ lispund flæsk.

På Mejers specialkort af 1641 findes stednavnet som sagt ikke. Lejren kan derfor vel antages at være opstået i tiden 1643 —1645.

²⁾ T. Kane. I. A. (—1670) nr. 180 (R. A.) V. A. VII, s. 20.